

**Г.Д. Казьмирчук,
М.Г. Казьмирчук**

СТЕЖКАМИ ДЕКАБРИСТІВ м. ТУЛЬЧИНА

У статті пропонуються до розгляду маршрути пам'ятних місць декабристів у місті Тульчині Вінницької області, висвітлюється історична пам'ять про них у житті вітчизняного суспільства, наголошується на доцільності збереження їхнього спадку для нащадків.

Ключові слова: декабристи, м. Тульчин, місця пам'яті, будинок Павла Пестеля, палац Потоцьких.

Рух декабристів отримав нове бачення і активне обговорення в суспільстві після недавнього виходу в Росії нового фільму, присвяченого «Союзу спасіння 2019», а насправді всій історії декабризму. В обговоренні беруть участь всі – від артистів, які виконували ролі «дуже талановитої особистості» Миколи І, С. Трубецького (арт. М. Матвєєв), І. Анєнкова, К. Рилєєва (арт. А. Шагін), а також відомий Василь Ліванов (зіграв Миколу І у фільмі «Звезда пленительного счастья»).

У кінцевих підсумках та схваленнях важко зрозуміти, де правда, а де емоційні оцінки, притягнуті за вуха відповідно до нових політичних реалій у Росії. У цих обговореннях беруть участь і відомі декабристознавці, професори з Російського державного гуманітарного університету – О. Киянська, Д. Фельдман та інші, під орудою «видатного знавця» проблеми, всеросійського блазня М. Галкіна.

Учасники обговорень часто оперували термінами-«міфами», наприклад: міф протистояння інтелігенції й влади, міф боротьби за владу, радянські міфи про декабристський рух або про те, що селянське питання не було головним у діяльності декабристів, оскільки вони мали можливість звільнити своїх селян від рабства (І. Якушкін і І. Горбачевський зробили таку спробу, але...). Це все немовби й правильно, та ... зміст «Русской правди», її аграрний блок заперечує подібні висновки.

Дискусії, дискусії, зокрема багато негативних глядацьких оцінок [14], але ми пройдемося стежками декабристів у м. Тульчині. Звернемо увагу на загрозливі віяння сучасної української влади, яка нищить все і вся, забуваючи розумне правило – епохи формують людей, які привносили щось своє в розвиток суспільства, науки, культури... І ці зміни закарбовувалися в пам'ятниках і пам'ятних місцях, які треба трепетно оберігати.

Одним із напрямків вивчення і пропаганди сучасного декабристознавства є краєзнавчо-туристичний. На сучасному етапі, коли у туристичній галузі з'явилися перспективи розвитку, її функціонери бажають знати, в якому стані збереглися пам'ятники тієї чи іншої історичної епохи, зокрема декабристської. Наявна краєзнавча література, створена на канонічному праві, не завжди задовольняє попит екскурсантів, оскільки нові запити суспільства значно ширші і всеосяжні.

Проблема «Туристична декабристознавча Вінниччина» має солідну вітчизняну літературу. Її поява пов'язана

Пам'ятник П.І. Пестелю в м. Тульчин

на з науковою працею дослідників 20–70-х років ХХ ст. В. Базилевич, Д. Багалій, Л. Добровольський, М. Лисенко, Л. Медведська, Г. Сергієнко фрагментарно розглядали перебування «споборників святої волі» більш ніж у 280 населених пунктах України, зокрема у 30 містах і селах Вінниччини. З 1980-х рр. до кінця ХХ ст. до висвітлення краєзнавчо-музеєзнавчих сюжетів зверталися Т. Підласко, Д. Малакова, О. Копайгородська, М. Недобій, А. Сілкін, Ю. Латиш. Досліджували цю проблему й ми, підготувавши низку брошур за участі обласних товариств «Знання», зокрема про перебування «Царів волі», як їх назвав Т. Шевченко, у населених історичних місцях пам'яті Вінниччини. На сучасному етапі науково-практичного розвитку проблеми, поряд із перевиданнями раніше опублікованих праць, активно розвивається електронний напрямок (Сергій Котелко), який сприяє ознайомленню суспільства зі станом збереження пам'ятників і місць пам'яті, пов'язаних із перебуванням декабристів у нашому краї.

Найбільше матеріальних пам'ятників декабристського часу знаходиться, звичайно, у м. Тульчині. Серед них слід згадати будинок П.І. Пестеля – ідеолога декабризму, керівника Південного товариства.

«Будинок збудований наприкінці ХVІІІ ст. в стилі російського присадибного класицизму. Автор проекту невідомий. Будинок кам'яний, з колонами, двоповерховий. Покрівля залізна...» [3, арк. 1–1 зв.], – говорить у паспорті цього пам'ятника історії, який зберігається у Державному архіві Вінницької області. Правда, в доку-

Будинок Пестеля. Сучасний вигляд

ментах Товариства охорони пам'яток м. Тульчина подано інші дані, зокрема і про час спорудження будинку П.І. Пестеля: «Побудований на початку XIX ст.». Будинок за тих часів був великим – 20,5 м у довжину, 18,2 м у ширину. Розмір мезоніну – 9 x 7 м. Фасад прикрашали колони невеликого портика, які під час перебудови було знищено. У будинку є 12 кімнат. У 1952 р. на ньому встановлена меморіальна дошка з викарбуваним написом: «У цьому будинку з 1818 по 1825 рр. жив Павло Іванович Пестель». Стіни цієї пам'ятки були свідками палких дискусій. Тут зустрічалися видатні діячі декабристського руху. У березні 1821 р. відбулося засідання членів Тульчинської управи Союзу благоденства, які не погодилися з рішенням Московського з'їзду про саморозпуск союзу. На жаль, у 90-х роках XX ст. будинок був розібраний, а на його місці розпочали будувати нове приміщення. Вивели стіни, і так ця «примара» й бовваніє зараз у м. Тульчині, лякаючи перехожих і є, одночасно, складом будівельних матеріалів для місцевого населення. Коштів, щоб добудувати цей будинок, ні у місцевої, ні у Вінницької влади немає або їх не бажають віднайти.

13–14 лютого 1821 р. у своєму будинку П.І. Пестель зустрівся з О.С. Пушкіним. Згодом, 9 квітня, під враженням неодноразових зустрічей із П.І. Пестелем, великий російський поет напише: «Ранок провів з Пестелем; розумний чоловік в значенні цього слова... Ми з ним мали розмову метафізичну, політичну, моральну і т. ін. Він один із найоригінальніших умів, яких я знаю...» [11, с. 14]. Про

світлий розум П.І. Пестеля не раз згадували декабристи М.І. Лорер, М.В. Басаргін. «Маючи чудовий розум, дар слова і особливо дар ясно й логічно викладати свої думки, він, – писав М.В. Басаргін про П.І. Пестеля, – мав великий вплив на своїх товаришів по службі і на тих, з ким він був у близьких стосунках...» [17, с. 169]. Член Північного товариства І.Д. Якушкін у своїх «Записках» досить правильно оцінював роль П.І. Пестеля у період, коли декабристський рух переживав кризу: «У Тульчині члени таємного товариства... щодня спілкувалися між собою і тим самим не давали падати духом один одному. А втім було досить уже одного Пестеля, щоб безперервно надихати всіх тульчинських членів» [6, с. 36]. Безпосередній начальник П.І. Пестеля М. Рудзевич, командуючий корпусом, писав із Херсона у 1822 р. П.І. Пестелеві: «Я знав уже, що вам присвоєно звання полковника... серйозно радію, що ви лишилися служити під моїм начальством, де я можу засвідчити вам істинну мою любов і ту повагу, яку бережу завжди в душі моїй до достоїнствам ваших...» [12, арк. 55]. У записці про таємне товариство П.Д. Кисельова, начальника штабу 2-ї армії, читаємо: «Пестеля вважав за людину розумну, але аморальну, жартома, за схожістю обличчя, його називали Макіавеллі, і в години дозвілля любив його товариство, але ніколи не помічав вільнодумства» [7].

У 1975 р., коли громадськість радянської України широко відзначала 150-річчя від дня повстання декабристів, у будинку П.І. Пестеля було відкрито музей декабристів. У експозиції – переважно фотокопії слідчих документів, портрети видатних діячів Південного товариства, картини, фотографії, бюст керівника товариства П.І. Пестеля.

Біля входу в музей – дві меморіальні дошки. На одній викарбовано напис: «Здесь в марте 1821 года было создано Южное общество декабристов», на другій – «В этом доме в 1818–1825 годах жил руководитель Южного общества декабристов Павел Иванович Пестель 24.VI.1793–13.VIII.1826 гг.». Викликає тільки подив, чому на дошці, де йдеться про час проживання П.І. Пестеля у цьому будинку, вміщено хронологічні дати народження і страти? Звичайно, треба було зазначити роки життя декабриста в цьому будинку.

Біля музею, в обрамленні струнких сосен, 3 липня 1980 р. відкрито пам'ятник П.І. Пестелеві. Автори проекту – скульптор П.Ф. Кальницький, архітектор – А.С. Крейчі. На чотиригранний гранітний стовп, заввишки близько півтора метра, поставлено бюст П.І. Пестеля. Думка щодо увіковічення визначних борців проти самодержавства належала В.І. Леніну. Рада Народних Комісарів у 1918 р. схвалила рішення про спорудження пам'ятників видатним революційним діячам і мислителям. У списку були також прізвища і політичних лідерів декабристів – П.І. Пестеля і К.Ф. Рилєєва [15]. Ідея створення пам'ятника П.І. Пестелеві у Тульчині виникла ще у середині 60-х років. У 1965 р. Вінницький облвиконком на своєму засіданні ухвалив рішення: відкрити «у місті Тульчині бюст декабристу П. Пестелю» [4, арк. 10]. На необхідності ви-

конання підписаної В.І. Леніним постанови не раз наголошувалося в історичній літературі [8, с. 145].

У Тульчині було ще одне місце, де часто збиралися декабристи – казковий палац колишнього власника міста Станіслава Потоцького, якому належало півтора мільйона десятин землі і незліченні кріпосні душі подільського краю. Палацовий ансамбль збудовано за проектом відомого французького архітектора Локруа. Будувався він цілих 30 років (з 1790 до 1820 р.). У центрі ансамблю – двоповерховий палац із двома боковими флігелями, які з'єднувалися з палацом дугоподібними галереями. Парадний курдонер між ними (120 × 80 м), з великим газоном у центрі, відкривається на південь у бік містечка. Палац з'єднувався з костелом, збудованим у центрі Тульчина, прямою алеєю. Дах палацу був покритий мідними пластинами, які перед великими святами начищали так, що він блищав за кілька верст. У другій половині XIX ст. мідний дах змінили залізним.

За своїм внутрішнім оформленням він нагадував королівські хорони. Дерев'яні позолочені і оббиті заморськими шовками меблі чудово гармоніювали з картинами відомих на весь світ митців – Рафаеля, Рубенса, Ван Дейка тощо. Одна тільки картина Рафаеля «Мадонна з Ісусом і Іоанном Хрестителем» коштувала графові 10 тисяч золотих дукатів [2, с. 312–313]. Кімнати, а їх було близько 50, прикрашали фарфор, мозаїка, дзеркала на всю стіну. Після 1863 р. картини зникли. Є припущення, що нащадки Потоцьких вивезли їх у Польщу перед тим, як продати тульчинський маєток багатим російським промисловцям Строгановим [16, с. 3].

Довершував палацовий ансамбль великий парк. Безліч скульптур, штучні ставки були його окрасою. У парку на невеликому острові, зв'язаному із сушею дерев'яним місточком, Потоцькі ховали своїх улюблених собак, встановлюючи надгробки з білого італійського мармuru [10, с. 9]. У місцевому краєзнавчому музеї ще й досі зберігається одна з таких плит. П'єр Лерно, фундатор парку, в 1793 р. назвав його «Ла-Роше»; у наш час цю назву трансформовано в «Хороше».

У 1780 р. на місці дерев'яної, збудованої ще у XVII ст. Адамом Калиновським церкви, Станіслав Потоцький збудував Домініканський монастир. Композиційним центром монастиря став масивний хрестово-купольний костел. Його увінчував круглий барабан. До костелу з обох боків примикали двоповерхові корпуси келій, прикрашені спареними лопатками та міжповерховим поясом. Ці прикраси чудово поєднувалися з пілястрами коринфського ордеру. Сучасники порівнювали його з храмом св. Петра у Римі. У одній із келій цього монастиря більше трьох тижнів був ув'язнений П.І. Пестель. На жаль, тепер неможливо

Будинок Пестеля (таким він був)

точно вказати, де цей «мокрый кам'яний мішок», оскільки приміщення не раз перебудовувалося. Монастир дійшов до нашого часу, правда, у дещо зміненому вигляді.

Місцем частих зустрічей декабристів у Тульчині був штаб 2-ї армії. Будинок, в якому він містився, побудовано у середині XVIII ст. Архітектор невідомий [5, арк. 16]. У наш час змінено первісний вигляд споруди. Колони знищені, добудовано другий поверх [9]. А у ті далекі часи тут вирувало військове життя. Багато хто з декабристів у службових справах заходив до старшого ад'ютанта начальника 2-ї армії М.В. Басаргіна. Особливо пам'ятні грудневі дні 1825 р. Повернувшись пізно ввечері до Тульчина, він дізнався від Вольфа про донос Майбороди, приїзд генерала О.І. Чернишова (в майбутньому члена Слідчого комітету) із Таганрога, про арешт П.І. Пестеля, О.П. Юшневського та інших. «Наступного дня, рано-вранці, – згадував Басаргін, – я прийшов до Кисельова. Дорогою зустрів князя Урусова, його ад'ютанта. Після перших привітань він повідомив мені, що ім'я моє теж є у списку членів товариства, поданому при доносі Майбороди» [1, с. 35].

Заслуговує на увагу широко відомий будинок Краєзнавчого музею. Тут, у ту далеку епоху, знаходилося дворянське зібрання. У ньому, у перервах між танцями, молоді революціонери могли обмінюватися враженнями про службу, думками, що полонили їх.

Сучасниками декабристів у Тульчині були старі липи. Їх називають ще пестелівськими. На жаль, із трьох залишилося тільки дві. Ці реліктові дерева потребують охорони. Поряд з ними варто поставити стелу з інформацією про цих свідків декабристського руху.

Неподалік від м. Тульчина розкинулося с. Кирнасівка, яке пам'ятає багатьох декабристів. Поблизу нього відбувалися огляди частин Другої армії. Один із таких оглядів описує М.В. Басаргін: «Вся головна квартира чекала на моє прибуття, і всі одразу ж зібралися в Кирнасівці. Туди ми прибули близько шостої години, а о восьмій приїхав государ... Як тепер пам'ятаю ту хвилину, коли государ

Палац Потоцьких у Тульчині

вийшов до генералів і штабних офіцерів, які зібралися у вітальні поміщицького будинку» [1, с. 29].

З кожним днем нависала загроза арешту світських офіцерів, які проживали в Кирнасівці. Після деяких вагань, спалити чи закопати «Русскую правду», брати Бобрисевичи-Пушкіни вирішили закопати її. Уночі «Русская правда» «була закопана за селом Кирнасівкою. Це сталося у другій половині грудня 1825 р.

24 грудня 1825 р. один із братів Бобрисевичи-Пушкіних запросив Заїкіна прогулятися за село. Проїжджаючи біля місця, де було сховано папери П.І. Пестеля, він указав на це місце, кажучи: «Може ми загинемо, то ви знайте, де вони сховані» [13, с. 398].

Вдячні нащадки відзначили це місце пам'ятним знаком. У травні 1973 р. Районне товариство охорони пам'ятників історії і культури встановило дві гранітні плити. На одній із них викарбувані слова: «На цьому місці члени Південного товариства декабристів у 1825 р. зберігали проект Конституції Росії – «Русская правда». Автор пам'ятного знаку О.М. Мельник, колишній районний архітектор.

Це – не єдиний свідок декабристської слави у Кирнасівці. Збереглася лісова сторожка, побудована у другій половині XVIII ст. Належала вона поміщику Сабановському. Тут збиралися декабристи для обговорення актуальних питань декабристського руху. Рішенням виконкому Кирнасівської селищної ради народних депутатів від 20 жовтня 1970 р. у лісовій сторожці відкрито краєзнавчий музей. Довгий час його директором на громадській засадах був Є.М. Цимбалюк, завуч місцевої школи. У цьому ж році тут встановлено меморіальну дошку з написом: «Тут збиралися члени Південного товариства декабристів у 1823–1825 рр.». Кирнасівській середній школі постановою Ради Міністрів СРСР від 24 люто-

го 1983 р. було присвоєно ім'я П.І. Пестеля. Роком раніше у школі відкрили музей П.І. Пестеля. Поряд із фотокопіями документів, портретами П.І. Пестеля, почесне місце займають праці, присвячені керівникові Південного товариства. Серед них – дослідження відомої декабристознавиці, яка народилася у м. Ніжині, М.В. Нечкіної під назвою «Декабристы» із дарчим написом.

У Кирнасівці, в парку біля цукрового заводу, лежить глиба (довжина – 1 м 10 см, ширина – 50 см) сірого граніту – камінь П.І. Пестеля. Члени Південного товариства декабристів збиралися тут під час полювання та прогулянок. П.І. Пестель любив відпочивати на цьому камені.

Про П.І. Пестеля нагадує й назва хутора, де раніше часто бували декабристи, в тому числі й вождь південців, який тут не тільки полював, а й обдумував програмний документ декабризму.

У статті автори пройшлися не всіма стежками декабристів у м. Тульчині і його околицях, де зберігаються пам'ятники й пам'ятні місця «апостолів правди». Так, було знищено будинок О.П. Юшневського, одного з директорів Південного товариства, фотографія якого була в краєзнавчому музеї (сподіваємось, що збереглася). Зникла меморіальна дошка з будинку П.І. Пестеля тощо. Час неблаганно руйнує матеріальні свідчення декабристського руху. Зберегти пам'ять про людей, які боролися за політичні та соціальні зміни у суспільстві, покликана історія, частиною якої власне і є наше дослідження.

ДЖЕРЕЛА

1. Басаргин Н.В. Воспоминания, рассказы, статьи. Иркутск, 1988. 554 с.
2. Гульдман В.К. Памятники старины в Подолии. Каменец-Подольский. 1901. VIII, 401, LVII с.
3. Державний архів Вінницької області (далі – ДАВО), ф. Р-4981, оп. 1, спр. 43.
4. ДАВО, ф. 2700, оп. 6, спр. 297.

5. ДАВО, ф. Р-4971, оп. 1, спр. 43.
 6. Записки, статьи, письма декабриста И.Д. Якушкина / ред. и коммент. С.Я. Штрайха. Москва : Изд-во АН СССР, 1951. 739 с. : ил.
 7. Институт русской литературы, ф. 134 (П.Д. Киселева), ед. хр. 29. 6. 139.
 8. Малаков Д.В. По Брацлавщине (от Винницы до Тульчина). Москва, 1982. 176 с.
 9. Підласко Т.В. Немеркнучий слід. Зоря комунізму. 1980. 4 жовтня.
 10. Підласко Т.В. Тульчин. Путівник. Одеса. 1976. 48 с.
 11. Пушкин А.С. Собрание сочинений; в 10-т. Т. IX. М., 1981.
 12. Рукописный отдел Публичной государственной библиотеки им. Е.М. Салтыкова-Щедрина. Архив Н.К. Шильдера. Картон 18. №2.
 13. Следственное дело П.С. Бобрисхева-Пушкина 2-го. Восстание декабристов. Документы / под ред. М.В. Нечкиной. Т. XII. Москва : Наука. 1969. С. 389–410, 456.
 14. Союз спасения. Зрительские отзывы. Режим доступа: <https://www.megacritic.ru/film/soyuz-spaseniya>
 15. Список лиц коим предположено поставить монументы в г. Москве и других городах Рос. Фед. Сов. Республики. Постановление Совета Народных Комиссаров РСФСР подписанное В.И. Лениным. Известия ВЦИК. 1918. 2 августа.
 16. Ф-кій. Местечко Тульчин. Киевлянин. 1898. 26 ноября.
 17. Якушкин Е.Е. Неизданная рукопись декабриста Н.В. Басаргина. Каторга и ссылка. 1925. Кн. 18.

Kazmyrchuk H.D., Kazmyrchuk M.H. Decembrists routes in Tulchyn

The article proposes to consider the routes of the Decembrist sites in the city of Tulchyn, Vinnytsia region, highlights the historical memory of them in the life of the Ukrainian society, emphasizes the feasibility of preserving their inheritance for posterity. One of the areas of study and promotion of modern Decembrist science is local lore. At the present stage, as the tourist industry grows, its functionaries want to know in what state the monuments of one or another historical epoch have been preserved. Existing local history literature does not always satisfy the demand of sightseers, because new requests of society are much wider and more extensive. The problem of tourism in places of the Decembrists in Vinnytsia region has a solid domestic literature. Its appearance is related to the scientific work of researchers of the 20–70's of the twentieth century. V. Bazylevych, D. Bahalii, L. Dobrovolskyi, M. Lysenko, L. Medvedska, H. Serhienko considered the Decembrists' stay in more than 280 settlements of Ukraine, including in 30 cities and villages of Vinnytsia. In 1980–1990 local subjects were covered by T. Podlasko, D. Malakova, O. Kopayhorodska, M. Nedobii, A. Silkin, and Y. Latysh. M. and H. Kazmyrchuk also turned to this problem, having prepared a series of brochures. Most of the material monuments of December's time are preserved, of course, in Tulchyn, where local authorities pay a lot of attention to the preservation and restoration of these unique structures. Among them, the Pestel House, the Decembrist ideologist and head of the Southern Society, should be placed first. However, some Decembrist sites have not survived to our time. Thus, the house of O.P. Yushnevskiy, one of the directors of the Southern Society, whose photograph was in the local history museum (we hope it has been preserved) was destroyed. The memorial plaque from P.I. Pestel's house has disappeared. Time inexorably destroys the material values of the Decembrist era, we must preserve them. This is our history and human memory of people who wanted to improve the lives of our distant ancestors.

Key words: Decembrists, Tulchyn, sites of memory, Pavlo Pestel's house, Pototski Palace.

REFERENCES

- Basargin, N.V. (1988). *Vospominaniya, rasskazy, stati* [Memories, stories, articles]. Irkutsk. [in Russian].
- Gul'dman, V.K. (1901). *Pamyatniki stariny v Podolii* [Monuments in Podolia]. Kamenec-Podolskiy. [in Russian].
- Derzhavnyi arkhiv Vinnytskoi oblasti (dali DAVO). f. R-4981. op. 1. spr. 43.
- DAVO, f. 2700, op. 6, spr. 207.
- DAVO, f. 4971, op. I, spr. 43.
- Shtrajh, S.Ya. (Ed.). (1951). *Zapiski, stati, pisma dekabrysta I. D. Yakushkina* [Notes, articles, letters by the Decembrist I. D. Yakushkin]. Moscow: Izd-vo AN SSSR. [in Russian].
- Institut russkoj literatury, f. 134, (P. D. Kiseleva), ed. hr. 29. 6. 139.
- Malakov, D.V. (1982). *Po Braclavshine (ot Vinnicy do Tulchyna)* [In the Bratslav region (from Winnitsa to Tulchyn)]. Moscow. [in Russian].
- Pidlasko, T.V. (1980). *Nemerknuchyi slid. Zoria komunizmu – The Dawn of Communism, 4 zhovtnia*. [in Ukrainian].
- Pidlasko, T.V. (1976). *Tulchyn. Putivnyk* [Tulchyn. The Guide]. Odesa. [in Ukrainian].
- Pushkin, A.S. (1981). *Sobranie sochinenij* [Collected works]. (Vol. IX). Moscow. [in Russian].
- Rukopisnyj otdel Publichnoy gosudarstvennoy biblioteki im. E.

M. Saltykova-Shedrina. Arhiv N. K. Shildera. Karton 18. №2.

13. Nechkina, M.V. (Ed.). (1969). *Sledstvennoe delo P.S. Bobrisheva-Pushkina 2-go. Vosstanie dekabrystov. Dokumenty* [The investigation of P.S. Bobrishev-Pushkin 2nd. The Decembrist revolt. Documents]. (Vol. XII). Moscow: Nauka. [in Russian].

14. Soyuz spaseniya. Zritelskie otzvyvy. Retrieved from: <https://www.megacritic.ru/film/soyuz-spaseniya>. [in Russian].

15. Lenin, V.I. (1918). *Spisok lic koim predpolozheno postavit monumenty v g. Moskve i drugih gorodah Ros. Fed. Sov. Respubliki. Postanovlenie Soveta Narodnyh Komissarov RFSSR. Izvestiya VCIK – Izvestia All-Russian Central Executive Committee, 2 avgusta*. [in Russian].

16. F-kij. (1898). *Mestechko Tulchin* [Tulchyn town]. Kievlyanin – The resident of Kiev, 26 noyabrya. [in Russian].

17. Yakushkin, E.E. (1925). *Neizdannaya rukopis dekabrysta N.V. Basargina. Katorga i ssylka – The hard labor and exile*. Vol. 18. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 25.02.2020 р.
 Рекомендована до друку 10.03.2020 р.

УДК: 94(477)«18»:929.7]:82-94

М.М. Будзар

УЯВЛЕННЯ ПРО МИНУЛЕ ЯК ЗАСІБ САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ДВОРЯНИНА ДРУГОЇ ЧВЕРТІ ХІХ ст. (ЗА ЮНАЦЬКИМ ЩОДЕННИКОМ ГРИГОРІЯ ГАЛАГАНА)

У статті досліджується проблема юнацького самовизначення представника української регіональної еліти – землевласника, громадського й культурно-освітнього діяча Григорія Галагана. Як засіб такої самопрезентації розглянуто уявлення Г. Галагана про минуле України, що відклалися у його особистому щоденнику, який він вів на порозі дорослішання – з 16 до 22 років. Метою статті є розгляд механізму формування історичного світосприймання Г. Галагана як члена регіональної спільноти – дворянства Лівобережної України. Проблемний аналіз юнацького щоденника Г. Галагана є інструментом для відтворення складного процесу оформлення історичних уявлень особи, котра постає перед одним з найважливіших викликів своєї юності – вибором ідентичності. Відповідь на цей виклик дається, зокрема, й тим, як молода людина осмислює історію своєї батьківщини.

Ключові слова: Г. Галаган, Лівобережна Україна, дворянство, щоденник, історія, самоідентифікація.

Історичні розвідки в умовах сьогодення актуалізують антропологічний, соціальний та філософський ракурси, завдяки чому людина як головний суб'єкт і, водночас, об'єкт історичного процесу вивчається у всьому розмаїтті власних поведінкових практик. Рушійною силою таких діяльнісних сценаріїв є процес ідентифікації, зокрема, така його форма, що її П. Рікер назвав «Ірсе-ідентичність» чи нарративна ідентичність. Репрезентована через подію (оцінювання себе в явищі) та через оповідь (узгодження з навколишнім через висловлення), вона виявляється насамперед у процесі залучення індивіда до соціального оточення [10, с. 8]. Одним із дієвих засобів дослідження нарративної ідентичності особи є розгляд джерел особового походження, передусім щоден-